

Diplomáciai védelem a nemzetközi kapcsolatokban

NEMZETKÖZI TANULMÁNYOK SZAK

Schiffner Imola

Projekt azonosító: EFOP-3.6.2-16-2017-00007

10. DIPLOMÁCIAI VÉDELEM A NEMZETKÖZI BÍRÓSÁGOK

JOGGYAKORLATÁBAN

Jogesetösszefoglalók

Tanulási útmutató

Tartalom: A lecke bemutatja a diplomácia védelem és az emberi jogok védelmének párhuzamos érvényesülésének gyakorlatát alátámasztó legfontosabb jogeseteket.

Áttekintésre szánt javasolt minimum időtartam: 25 perc

Tanulásra szánt javasolt minimum időtartam: 30 perc

Kapcsolódó tanulmány: Schiffner Imola: A diplomáciai védelem a nemzetközi bíróságok gyakorlatában, különös tekintettel az egyéni jogok érvényesítésére, ACTA UNIVERSITATIS SZEGEDIENSIS : ACTA JURIDICA ET POLITICA 71 : 13 pp. 387-431. , 45 p. (2008)

A jogesetek köre

1. Nottebohm-ügy
2. LaGrand-ügy
3. Barcelona Traction ügy

1. Nottebohm-ügy¹

(Liechtenstein v. Guatemala) 1955

A tényállás

Friedrich Nottebohm német állampolgár 1905-től Guatemalában élt, ahol vállalkozásokat alapított és működtetett.

A második világháború kezdetekor az a veszély fenyegette, hogy ellenséges állam polgárként elkobozzák a vagyonát. Ezért Liechtensteinbe utazott és megfelelő pénzbefizetés ellenében állampolgárságot szerzett elveszítve ezzel a német állampolgárságát. Guatemala hadba lépésével mégis elkobozták a vagyonát, őt magát pedig őrizetbe vették.

Liechtenstein szerint Guatemala egy semleges ország állampolgárát adta át az USA-nak, valamint olyan bánásmódban részesítette a vagyona elkobzása tekintetében, amiben ellenséges ország állampolgárát részesítették az akkor hatályban lévő guatemalai törvények alapján. Mivel Guatemala nem ismerte el Nottebohm liechtensteini állampolgárságát, ezáltal tulajdonképpen megfosztotta az állampolgárságától, amit korábban Liechtenstein honosítás útján adott meg számára, és így a korábbi állampolgársága szerinti bánásmódban részesítette, amiről érvényesen lemondott.²

1951-ben Liechtenstein emiatt beperelte Guatemalát a Nemzetközi Bíróság előtt.

Diplomáciai védelem a Nemzetközi Bíróság előtt

A per folyamán a fő kérdés az volt, hogy Nottebohm liechtensteini állampolgárságát és ezzel együtt annak megszerzésének körülményeit el kell-e ismernie más országnak is.

Bár a bíróság ítéletében több helyen utalt az állampolgárság tisztességtelen megadásának voltára, nemcsak ez a tény, hanem a **effektív/ tényleges állampolgárság hiánya** vezetett a Nemzetközi Bíróság elutasító döntéséhez.

A Bíróság a liechtensteini állampolgárságot nem tartotta megfelelőnek a valódi kapcsolat hiánya miatt. Álláspontja szerint a tartózkodási helyen kívül „*érdeklődésének középpontja, családi köteleke, közéletben való részvétele, az adott államhoz való kötődése és annak megnyilvánulása gyermekei nevelésében stb.*” számítanak a tényleges kapcsolat bizonyítékának.

---

¹ Nottebohm Case (Liechtenstein v. Guatemala), International Court of Justice, Second Phase, Judgment of 6 April 1955. I.C.J. Reports 1955.

² Ujvári Blanka: Az állampolgárság nemzetközi jogi vetületei, különös tekintettel a hontalanságra-Az elmúlt 100 év jogfejlődése, Iustum Aequum Salutare XVI. 2020. 2. • 179–198., pp.185-186.

A Nemzetközi Bíróság szerint az a tény, hogy Liechtenstein ezek hiányában is diplomáciai védelmet kíván nyújtani, egyértelmű bizonyítéka rosszhiszeműségének, nem is beszélve arról a tényről, hogy saját állampolgársági szabályainak áthágására is szükség volt mindehhez. A Bíróság tehát ezek után érthetően indokoltnak találta Liechtenstein igényének elutasítását.

Az ítélet

A Nemzetközi Bíróság Nottebohm-ügyben 1955-ben a következőket jelentette ki: „Az állampolgárság jogi kötelék, melynek alapja a társadalmi kötődés, az egzisztencia az érdekek és az érzések valódi köteléke, mely kölcsönös jogokkal és kötelezettségekkel jár együtt. Annak jogi kifejeződése, hogy az a személy, akire az állampolgárságot közvetlenül jogszabály vagy a hatóságok egyedi aktusa ráruházta, ténylegesen közelebbi kapcsolatban van az állampolgárságot rá ruházó állam népességével, mint bármely más állam lakosságával... Az állampolgárok összessége és így az állampolgárság fogalma határozza meg egy állam nemzetközi viszonyaiban annak 'személyes dimenzióját', és sajátos jogokat, valamint kötelezettségeket eredményez az állam számára.” Így az ítélet szerint igaz ugyan, hogy az állam maga dönt állampolgársága általános szabályairól s adott esetben a kivételes eljárásokról, a másik állam azonban jogszerűen utasíthatja el a diplomáciai védelem gyakorlását az előbbi állam részéről akkor, ha közte és állítólagos állampolgára között nincs tényleges kapcsolat.

2. LaGrand-ügy³

(Németország v. Amerikai Egyesült Államok - 2001)

A tényállás

A német állampolgárságú Karl és Walter LaGrand gyermekkoruk óta az Egyesült Államok területén éltek, 1982-ben tartóztatták le őket egy bankrablásban való részvétel miatt, amelyben a bank vezetője meghalt, és egy másik alkalmazott is súlyosan megsérült. 1984-ben az arizonai bíróság mindkettejüket halálra ítélte. A konzuli kapcsolatok jogát szabályozó 1963. évi Bécsi Egyezmény 36. cikke értelmében az Amerikai Egyesült Államok (továbbiakban USA) illetékes hatóságának haladéktalanul értesítenie kellett volna a LaGrand testvéreket arról a jogukról, hogy a német konzulátussal érintkezésbe léphetnek. Az USA elismerte, hogy ennek a kötelezettségének nem tett eleget, és a testvérek csak 1992-ben léptek kapcsolatba a német konzulátussal, azután, hogy erről a jogukról egyéb módon tudomást szereztek. Ekkor azonban

---

³ LaGrand Case (Germany v. United States of America), International Court of Justice (ICJ), 27 June 2001

már az USA eljárási késedelem, hiba miatt nem adott lehetőséget az ítélet kifogásolására. Karl LaGrandot 1999. február 24-én kivégezték. A német állam ekkor a Nemzetközi Bíróság elé vitte az ügyet, ami 1999. március 3-án ideiglenes intézkedést rendelt el, amellyel arra kötelezte az USA-t, hogy a bíróság eljárásának befejezéséig tegyen meg minden olyan intézkedést, amely megakadályozza Walter LaGrand kivégzését és az ügyben való bárminemű intézkedés megtételét. A kivégzést azonban még ezen a napon végrehajtották.

Németország diplomáciai védelme

Németország arra kéri a Nemzetközi Bíróságot, hogy állapítsa meg, hogy megsértette a LaGrand testvérek egyéni jogát, amikor nem értesítette a testvéreket a letartóztatásuk után az konzuli védelemhez való jogukról.

Másrészt ezáltal megfosztotta Németországot is attól, hogy konzuli jogait gyakorolja, és így két német állampolgárt kivégeztek. Ezen felül a diplomáciai védelem nyújtásának lehetőségétől is megfosztotta Németországot.

Németország arra kérte a Nemzetközi Bíróságot, hogy kötelezze az USA-t, hogy a jövőben ilyen jogsértést nem fog elkövetni, különösképpen a halálbüntetések esetén fontos, hogy biztosítson felülvizsgálati jogot.

Az ítélet

A Nemzetközi Bíróság döntése szerint az USA megsértette az 1963. évi Bécsi Egyezmény 36. cikkének 1. bekezdését azzal, hogy nem értesítette közvetlenül a letartóztatásuk után a LaGrand testvéreket az egyezményben foglalt jogaikról, és azzal, hogy ezáltal megfosztotta Németországot attól a lehetőségtől, hogy gyakorolja az Egyezményből fakadó jogait.

Miután az USA elismerte, hogy megsértette a konzuli kapcsolatokról szóló 1963. évi Bécsi Egyezményt, amikor nem tájékoztatta azonnal a LaGrand testvéreket az Egyezményből fakadó jogaikról, és bocsánatot kért Németországtól, kötelezettséget kell vállalnia, hogy speciális szabályokat vezet be, hogy a jövőben ilyen eset ne fordulhasson elő.

3. A Barcelona Traction, light and power company ltd. ügye⁴

(Belgium v. Spanyolország)

---

⁴ Case Concerning the Barcelona Traction. Light and Power Company, Limited (Belgium v. Spain), International Court of Justice, Second Phase, Judgement of 5 February 1970. I.C.J. Reports 1970.

Az ügy háttere

A Barcelona Traction, Light and Power Company Ltd (továbbiakban: Barcelona Traction) egy olyan, elektromos erőművek építésével és működtetésével foglalkozó jogi személy volt, amelyet 1911-ben alapítottak Torontóban (Kanada), itt volt a részvénytársaság székhelye is.

Kanadai alapítású és **honosságú** társaságról volt szó, amelynek azonban **Spanyolországban működött** leányvállalata. Ugyanakkor az I. világháború után a **társaság részvényeinek többsége belga állampolgárok** kezébe került.

A részvénytársaságot 1948-ban a spanyol bíróság vagyombukottnak nyilvánította, amely más leányvállalataira is kiterjedt. A vita abból keletkezett, hogy a céggel szembeni pénzügyi intézkedéseknek súlyos pénzügyi hátrányt okozott a cégnek, ellehetetlenítve annak működését. Belgium keresetet nyújtott be a Nemzetközi Bíróságnál Spanyolország ellen, aminek a célja az volt, hogy az ún. kontroll-elv alapján diplomáciai védelmet gyakorolhasson állampolgárai felett.

A Nemzetközi Bíróság előtti eljárás

A kérdés tehát az, hogy Belgium felléphet-e a belga állampolgárságú részvényesek védelmében egy olyan helyzetben, amikor minden állítólagos sérelem a kanadai honosságú társaságot, mint jogi személyt érte, nem pedig közvetlenül annak belga részvényeseit.

A Bíróság a diplomáciai védelem általános szabályaira valamint a részvénytársaságokkal kapcsolatban a belső jogokban általában elfogadott szabályokra támaszkodott. A kiindulópont a részvénytársaság és részvényeseinek elkülönülése volt.

A nemzetközi jogi szabályok szerint a honosság szerinti állam (Kanada) nyújthat diplomáciai védelmet, amennyiben úgy dönt. Azonban a diplomáciai védelem gyakorlása nem kötelezettsége az államnak, szabadon dönt, hogy nyújt-e ilyen védelmet a honos magánfélnek. Kanada azonban egy idő után felhagyott a diplomáciai védelem nyújtásával, ami kifejezett jogról való lemondás hiányában azonban egy másik államot nem jogosít fel arra, hogy a diplomáciai védelem nyújtásának feladatát átvegye.

A társaságot ért hátrány esetében a részvényes a társaságon keresztül, annak képviselői által nyerhet jogorvoslatot, tehát a társaság honos állama, Kanada jogosult fellépni.

Amennyiben a részvényesek saját jogát (pl. szavazás joga.) éri jogsértés, akkor lett volna lehetőség arra, hogy a részvényesek állampolgársága szerinti állam őket védelemben részesítse. Az ügyben azonban nem ilyen jellegű jogsértésre hivatkoztak.

A második lehetőség a belga részvényesek diplomáciai védelmére, ha a diplomáciai védelem nyújtásának eredeti joga megszűnne, és egyfajta másodlagos jogként Belgium vehetné át annak

gyakorlását. Ez két esetben elképzelhető: vagy megszűnik létezni a társaság (és így a társaság már nem képviselhetné a közvetett módon hátrányt szenvedett részvényeseket), illetve a honos állam nem lenne képes valamilyen okból diplomáciai védelmet nyújtani a társaságnak.

Bár a Barcelona Tractiont vagyombukottá nyilvánították, ez azonban **nem azt jelenti, hogy meg is szűnt volna a társaság.**

A második lehetőség sem áll fenn, mert **Kanada** képes volt a diplomáciai védelem nyújtására, bár ezzel a jogával egy idő után **felhagyott**. Ezzel azonban nem szűnt meg az a lehetőség, hogy újra nyújtson diplomáciai védelmet, ha úgy látja jónak.

Belgium mindezek után azzal próbált érvelni, hogy a **belga részvényesek külföldi beruházásait** érte kár, és ez a belga nemzetgazdaságot is érinti. A Bíróság azonban rávilágított, hogy a külföldi beruházásvédelmet és a diplomáciai védelmet külön kell választani. Míg a diplomáciai védelem nyújtása az állam szuverenitásába tartozó, egyoldalú diszkrecionális jog, addig a külföldi beruházások védelmére a másik állammal kötött kétoldalú beruházásvédelmi megállapodás alapján kerülhet sor.

A Bíróság vizsgálta, hogy Belgium **méltányossági alapon** nyújthatna-e diplomáciai védelmet az ügyben. Erre csak kivételes helyzetben kerülhet sor, mert a részvényeseknek méltányosságból nyújtott diplomáciai védelem bizonytalan joghelyzetet idézne elő a nemzetközi viszonyokban. Ha egy gazdasági társaságot ért hátrány miatt minden állam diplomáciai védelmet nyújthatna részvényeseinek, akkor ez versengő, párhuzamos kárigényeknek nyitna teret. A Bíróság az ügyben nem látott olyan körülményt, mely alapján méltányossági alapon Belgium diplomáciai védelmet nyújthatott volna.

Az ítélet

A Bíróság 15/1 arányban Belgium keresetét elutasította, mivel Belgium az ügyben nem érvényesíthetett igényt a Bíróság előtt a részvényesek érdekében, nem nyújthatott diplomáciai védelmet.

Felhasznált irodalom:

Schiffner Imola: Diplomáciai védelem a nemzetközi jogban, PhD Disszertáció, 2010.

Lamm Vanda: A Nemzetközi Bíróság ítéletei és tanácsadó véleményei 1945-1993, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Bp., 1995.

Jelen tananyag a Szegedi Tudományegyetemen készült az Európai Unió támogatásával. A tananyag elkészítését az EFOP-3.6.2-16-2017-00007 azonosító számú, Az intelligens, fenntartható és inkluzív társadalom fejlesztésének aspektusai: társadalmi, technológiai, innovációs hálózatok a foglalkoztatásban és a digitális gazdaságban című projekt támogatta. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap és Magyarország költségvetése társfinanszírozásában valósul meg.

SZÉCHENYI

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE